

Az erdei iskolázás helyzete Magyarországon - 2004/2005

Marosváry Péter (kutatásvezető), KöNKomP, 2005.

AZ ERDEI ISKOLÁZÁS HELYZETE MAGYARORSZÁGON 2004/2005

Az Erdi Iskola Program kertében megvalósult kutatás első eredményei

2005. május

Kutatásvezető:

Marosváry Péter, sulíNova Kht., Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programiroda

Munkatársak:

Kolimár Zsuzsanna, sulíNova Kht., Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programiroda

Kovács Etelka, sulíNova Kht., Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programiroda

Külső szakértők:

Dr. Varga Attila, Országos Közoktatási Intézet

Narancsik Ágnes, Expanzió Humán Tanácsadó

BEVEZETÉS

Az Erdi Iskola Programot irányító Tárcaközi Bizottság 2004-ben kezdeményezte, hogy készüljön átfogó kutatás az erdei iskolázás hazai helyzetéről. A kutatást a 2004/2005-ös tanévben a Program szakmai koordinációjával megbízott Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programiroda végezte külső szakértők bevonásával.

A kutatás minden, az erdei iskolázásban közvetlenül érdeelt célcsoportot megszólított. A többféle célcsoport sok szempontú vizsgálatára csak viszonylag alacsony elemszámú mintán volt lehetőségünk, tehát az eredmények első sorban kvalitatív szempontból értékesek.

A vizsgálat során meg kívántuk ismerni a célcsoportok környezeti neveléssel, erdei iskolázással kapcsolatos ismereteit és szemléletét. Célunk volt továbbá, hogy képet kapjunk arról, az országban kb. hány iskola, milyen módszerekkel, milyen eszközökkel valósít meg erdei iskola programokat, és hogy milyen igényeik, elvárásaik vannak az Erdi Iskola Programot megvalósító szervezetekkel szemben. A Program jövőbeli tervezéséhez szintén tudnunk kell, hogy a szolgáltatók milyen körülmények között végzik munkájukat, s hogy ehhez miképpen tudunk segítséget nyújtani.

A beérkezett válaszok további feldolgozása és értékelése szükséges ahhoz, hogy a kutatás minden eredménye felhasználható lehessen az Erdi Iskola Program további tevékenységeihez ill. az erdei iskolázásban részt vevőknek, napi munkájukhoz.

A MINTA

A kutatás alapvetően az Erdei Iskola Program két fő célcsoportjára, az **általános iskolás korosztályt oktató intézményekre** és az **erdei iskola szolgáltatást nyújtó szervezetekre** irányult.

A közel 3500 oktatási intézményből választott 5%-os minta (173 intézmény) bár a település országon belüli elhelyezkedésére, méretére, az iskola tanulólétszámára és a fenntartó típusára nézve reprezentatívnak tekinthető, de a visszaérkezett válaszok alacsony száma miatt csak részben alkalmas az egész rendszerre vonatkozó megállapítások leírására.

Az intézményekbe **4 fféle kérdőívet** küldtünk postán, melyeket mindenhol az intézményvezető, 5 pedagógus, 5 diák és 5 szülő kapott kézhez. Az intézményvezető és a pedagógusok kérdőíveit az iskola, a diákok és a szülők válaszait pedig a családok küldték vissza postai úton.

Az iskolákból **67 intézményvezetői** kérdőívet kaptunk vissza kitöltve, és 71 iskolából **306 pedagógus** küldte el válaszait.

Értékelhető szülői kérdőívet 71 iskolából **272 szülő**, tanulói kérdőíveket pedig 72 iskolából **270 diák** küldött vissza számunkra.

Az intézmények és fenntartóik erdei iskolázással kapcsolatos gyakorlatáról telefonos interjút készítettünk **20 intézményfenntartó** önkormányzat képviselőivel is.

A kutatás másik célcsoportja a KöNKOmP adatbázisába bejelentkezett és az elektronikus szolgáltatói levelező listán szereplő kb. 200 **erdei iskola szolgáltató** volt, közülük **34-en** küldtek vissza kitöltött, értékelhető kérdőívet.

A következő oldalakon a válaszadó csoportok szerinti bontásban olvashatják a kutatás eddigi eredményeit.

A pedagógusok válaszai

A kiküldött kérdőívekre összesen 306 pedagógus válaszolt.

A válaszadók életkora átlagosan kb. 42 év volt.

Feltűnő, hogy 306 válaszadóból csak 49 adta meg az iskola nevét és címét a megfelelő kérdésnél.

A válaszadók átlagosan 19 éve dolgoznak pedagógusként, itt a szórás 9,56 év volt.

A válaszadók között legnagyobb arányban a *tanítók* képviseltetik magukat. Jelentős a *biológia-földrajz* szakosok száma. Kiemelkedő még a *gyógypedagógusok*, a *magyar-földrajz* és a *földrajz-testnevelés* szakosok száma.

A 306 válaszadóból 203 fő volt olyan, aki olyan iskolában dolgozik, ahol már szerveztek erdei iskolát.

A válaszadók szerint abban az intézményben, ahol jelenleg tanítanak, a mindennapi tevékenységeik során 52% esetében *hangsúlyos*, *de nem kiemelkedő*, 39 % esetében pedig *nagyon hangsúlyos szerepet kap a környezeti nevelés*. A többi iskolában *csak a tantervi követelményeknek megfelelő mértékben* van jelen ez a tartalmi terület.

Az alábbi értékelésben dőlt betűvel jeleztük azokat a szövegrészeket, melyek a kérdőívben felajánlott válaszlehetőségekre utalnak.

A jelentésben a százalékos eredmények kerekített értékeivel dolgoztunk.

A következő eredmények már csak annak a 203 pedagógusnak a válaszait mutatják, akik olyan iskolában dolgoznak, ahol már szerveztek erdei iskolát.

ÁLTALÁNOS KÉRDÉSEK

A válaszadók **átlagosan 6 éve vesznek részt** erdei iskola programok szervezésében és lebonyolításában, de van olyan válaszadó, aki már 21 éve viszi tanítványait ilyen programokra!

Milyen szerepet vállalnak a programok szervezésében, lebonyolításában a pedagógusok?

A kérdőív eredményei alapján az erdei iskolázásban aktív pedagógusok 90%-a *megvalósítóként, tehát erdei iskolás csoportok kísérőjeként* is hozzájárul a programok sikeréhez. A *szakmai programok összeállítása* során 49%-uk végez különböző feladatokat, *pályázatírást* pedig 38%-uk vállal. A válaszadók 23%-a jelezte, hogy bár *szervezőként segít a programok előkészítésében, de általában nem vesz részt azokon.* (Ez az adat kissé üti azt az eredményt, hogy a kérdőívet kitöltők kb. 90%-a részt is vesz a programokon.)

Azokban az intézményekben, ahol valamilyen szinten már jelen van az erdei iskolázás, a megadott nagyon fontos-fontos-kevésbé lényeges-lényegtelen skálán a pedagógusok 45%-a *fontosnak*, 33%-a *nagyon fontosnak* ítélte intézményi szinten ezt a tevékenységet. A válaszadók 11%-a érzi úgy, hogy kevésbé lényeges, és csak 0,5%-uk úgy, hogy lényegtelen ez az oktatási forma. A kérdőívet kitöltők 10%-a jelezte, hogy a fontos-nem fontos beállítástól eltérően az ő intézményükben az erdei iskolázás egyszerűen *kötelező feladat.* (Itt nem derül ki, hogy ezt pozitív, vagy negatív módon élék-e meg a válaszadók, de feltételezhetjük, hogy a kérdőív kitöltésével inkább azt bizonyítják, hogy ez alapvetően pozitív eredmény.)

Egy másik kérdésre adott válaszok alapján elmondhatjuk, hogy a pedagógusok *saját szakmai munkájukban* a fentiekhez hasonló arányban érzik fontosnak az erdei iskolázást.

Kíváncsiak voltunk, hogy akik számára *lényeges az erdei iskola, miért érzik annak?* Itt különböző válasz-lehetőségek keretében azt szerettük volna felmérni, hogy **saját szakmai fejlődésük, vagy diákjaik szempontjából** tartják-e inkább lényegesnek a tanárok ezt a pedagógiai lehetőséget, s hogy melyik nézőpontból miért.

Fontos eredménynek tartjuk, hogy bár a válaszokban – s ez természetes – a diákok fejlesztésének szempontjai jelennek meg hangsúlyosabban, de jól látható, hogy a pedagógusok felismerték, saját szakmai fejlődésükhöz is sok segítséget nyújthat az erdei iskolázás.

A válaszolók 86%-a szerint az erdei iskolázás azért fontos, mert *a tantervben szereplő ismeretanyagon felüli tudást, tapasztalatot biztosít a diákok számára*, illetve mert **szemléletbeli változást okoz náluk (72%)**. Ugyanakkor magas, **84%-os említettséget kapott a pedagógusok azon élménye, hogy az erdei iskolázás által életközelibb tanításra nyílik módjuk**.

A diákok fejlesztése oldaláról 40, illetve 34 százalékban jelölték meg a pedagógusok azt, *hogy a tantervben szereplő ismeretanyagot segít elmélyíteni és hogy segít a diákoknak a válaszadó szaktárgyának tanulásában, megértésében*.

A tanárok saját fejlődése szempontjából 33 illetve 27 százalékos említést kapott az, hogy a pedagógus *új módszereket, gyakorlatokat tanulhat meg a programok során* és hogy *szemléletbeli változást hoz számukra ez a tevékenység*.

INFORMÁCIÓ, KÉPZÉS

Rákérdeztünk, hogy **az Erdei Iskola Program során leggyakrabban használt három információs csatornát** milyen arányban ismerik a válaszadók.

- Az erdei iskolázásban valamilyen formában résztvevő 203 pedagógusnak csak 37%-a ismeri a Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programiroda honlapját, a www.konkomp.hu weboldalt, illetve az ott található Erdei Iskola Adatbázist.
- Az OM Alapkezelő Igazgatóságának honlapját még kevesebben, 24%-uk ismeri.
- A fentiekkel szemben – úgy tűnik – inkább eljutnak a felhasználókhoz a nyomtatott kiadványok: az Erdei Iskola Program 2004 tavaszán minden iskolába szétküldött, A4 formátumú Tájékoztató füzetét a válaszolók 70%-a ismeri!

Szerettük volna megtudni, milyen ismertséggel bírnak a pedagógusok körében **az erdei iskolázás területén tevékenykedő legfontosabb szervezetek**. Az alábbi táblázatba foglalt eredmények láttán úgy gondoljuk, minden érintettnek van még mit tennie a pedagógusok, mint célcsoport eredményesebb elérése érdekében.

A konkrét kérdés arra vonatkozott, hogy a *válaszadók mely szervezeteket ismerik az általunk felsoroltak közül, ill. melyekkel voltak már személyes munkakapcsolatban erdei iskola programok szervezése során?*

Szervezet neve	Ismeri	Munkakapcsolatuk is volt
Erdei Iskola Egyesület	31,6	5,8
Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programiroda	21,5	2,3
Ökoiskola Hálózat	15,9	3,8
Magyar Környezeti Nevelési Egyesület	15,6	3,8
Környezet és Természetvédelmi Oktatóközpontok Országos Szövetsége (KOKOSZ)	13,8	1,7
OM Alapkezelő Igazgatósága	9,6	6,7
Szövetség az Erdei Iskolákért	8,7	0,9
Egyéb fontos szervezet:	0,9	5,7

Kíváncsiak voltunk, milyen forrásból szerzik az erdei iskolázáshoz szükséges információkat a pedagógusok és milyen gyakran használják ezeket az információcsatornákat?

- A válaszok azt mutatják, hogy leggyakrabban *saját kollégáiktól ill. más iskolák tanáraitól* szerzik be a szükséges információkat a pedagógusok, ami a horizontális, vagy egymástól való tanulás jelentőségét mutatja.
- A következő, gyakoriságban nagyon az előzőekhez közelítő információforrás a nyomtatott kiadványok köre. Itt az *Erdei Iskola Program 2004 tavaszán szétküldött Tájékoztató füzetét* és a *szolgáltatások prospektusait* jelölték meg a pedagógusok.
- Kevésbé jellemző a *szakmai kiadványok ill. sajtótermékek*, valamint a *rendezvények* információforrásként történő használata.
- Fontos jelzés, hogy a legkevesebb említést a *KöNKoMP weboldala* ill. az *egyéb honlapok* kapták.
- Külön rákérdeztük arra, hogy ha erdei iskolázással kapcsolatos képzést keresnek a pedagógusok, ehhez milyen információforrásokat használnak. A válaszok szinte teljesen egybecsengnek a fenti eredményekkel.

Egy további kérdésre kapott válaszokból kiderül, hogy a válaszadók kb. 10%-nak hiányoztak **információk a pályázatíráshoz**. (Emlékeztetőül: a válaszadók 38%-a állította, hogy pályázatírással is hozzájárul a programok sikeréhez, és csak az összes válaszoló 24%-a jelezte, hogy ismeri az OM Alapkezelő Igazgatóságának honlapját.)

Erdei iskola témában a válaszadók 19%-a *volt egyszer továbbképzésen*, 13%-uk *többször is*. A fennmaradó kb. 70%-ból csupán 18% jelezte, hogy bár még nem volt ilyen képzésen, de *szívesen menne*, ha lenne rá lehetőség.

Szakértői segítséget a válaszadók 6%-a rendszeresen, további 18% pedig egyszer-egyszer vesz igénybe. A pedagógusok háromnegyede tehát nem kap – vagy nem is kér – ilyen irányú segítséget munkájához. Azok szerint, akik már kértek szakértői támogatást, 97%-ban ez *hasznos*, vagy *nagyon hasznos* volt.

A KöNKomp-tól a válaszadók összesen 4%-a *kért már segítséget az Erdei Iskola Program tevékenységeivel kapcsolatban*, ezek mindegyikének *hasznos volt* a kapott információ.

AZ ERDEI ISKOLA GYAKORLATA

A programok előkészítése

A programok előkészítése során a **diákokat véleményük kikérése** útján (64%) illetve *egyéni és csoportos feladatok kiosztásával* (52%) vonják be a pedagógusok. 10%-uk nyilatkozott úgy, hogy *egyáltalán nem vonják be* a gyerekeket ebbe a munkába.

A **szülők bevonásának** leggyakoribb formája az, hogy *anyagi* (67%) illetve *természetbeni* (38%) *hozzájárulást* kérnek tőlük. A válaszolók 42%-a említette, hogy a *szakmai tervezés során kikérik a szülők véleményét*.

A programokon a válaszok 26%-a szerint *kísérőként*, 18%-a szerint viszont *szakmai segítőként* is jelen vannak a szülők.

Csupán a válaszolók 8%-a jelezte, hogy *semmilyen formában nem vonják be* a szülőket az erdei iskolázásba.

A **szolgáltatók bevonásának** leggyakoribb módja (49%) az, hogy tanácsot kérnek tőlük a pedagógusok. Összesen 37%-uk *a szolgáltató kész programját használja fel*, ebből szerencsére csak 4% említi, hogy a programot *csak a helyszínen ismeri meg*, a többi esetben *előre ismerik* ezeket. Sok esetben (32%) az iskola *együtt alakítja ki a programot* a

szolgáltatatóval. A válaszolók 16%-a, (a pályázatírást vállalók közel fele) *konzultál a szolgáltatatóval a pályázatírás során.*

A válaszolók 19%-a *nem von be* erdei iskola szolgáltatót a programok előkészítésébe.

Annak módját, **ahogy az erdei iskola tantervét felépítik**, két jól elkülöníthető csoportba sorolhatjuk. A válaszolók 77%-a jelölte meg *az oktatási és szabadidős tevékenységek egymásra építését*, mint módszert, és 74% jelezte, hogy a helyszín komplex (élővilág, hagyomány, stb.) feldolgozását tervezik.

Jóval kevesebb említést kapott a *tanítási projekt* megvalósítása (19%) és a *tantárgyblokkok szerinti* erdei iskolai tanítás (14%).

A válaszok összesen 7%-ban jelenik meg az, hogy az erdei iskolában *önálló tantárgyak, ismeretkörök tanítását* tervezik.

A **helyszín kiválasztásának** szempontjai közül kettőt említenek nagyobb arányban a pedagógusok: az első (43%) a teljesen ad hoc jellegű választást mutatja, itt *a mindenkori lehetőségek döntik el a helyszínválasztást*. A második legtöbbször említett szempont az, hogy *évente különböző adottságú helyszínekre szervezik a programokat* (40%). A válaszok 24%-ban éppen ellenkezőleg, az a szempont, hogy *évről-évre ugyan azokat a helyszíneket választják*.

Az összes választ a következő táblázatban mutatjuk be:

A választható válaszok	Az említések %-ban
A mindenkori lehetőségek döntik el a helyszínválasztást	42,7
Tervezetten törekszünk évente különböző adottságú helyszínekre szervezni a programot	40,0
Iskolánk minden tanévben ugyanazokat a helyszíneket választja (amennyiben több tanévben is szerveztek már programot)	24,4
Olyan helyszínt választunk, melyhez programot is szolgáltatnak	21,7
A tanítandó tananyagunknak megfelelő helyszínt választunk	20,9
Többnyire az iskola kistérségi környezetébe megyünk	18,7
A szervező pedagógus számára rokonszenves helyszínt választunk	11,3
Atanulók döntik el	3,8

AZ ERDEI ISKOLA PROGRAMOK MEGVALÓSÍTÁSA

Az alábbi táblázat azt mutatja, hogy **milyen tevékenységekre** építik a pedagógusok az erdei iskolai munkát, azt, hogy a gyakorlatban mi is történik egy ilyen programon:

A választható válaszok	Az említések %-ban
Megfigyelések, vizsgálatok természeti környezetben	93,3
Kézműves tevékenységek	59,7
Különböző dolgok gyűjtése terepen	57,7
Játékok	54,8
Múzeumok, bemutatótermek megtekintése	50,2
Beszélgetés helyi szakemberekkel	33,7
Megfigyelések, vizsgálatok ember által alkotott környezetben	32,7
Terepi adatgyűjtések	32,7
Tájékozódási és térkép gyakorlatok	32,7
Előadások meghallgatása, vetítések megtekintése	25,4
Művészeti alkotások készítése	14,7
Drámamunka	11,3
Tanórai foglalkozások	10,3
Kérdőíves felmérés, adatlap kitöltése	9,3
Szakirodalom feldolgozása	8,7
Interjúkészítés adott témában	5,8
Makett, modell készítése	4,8
Rendezvények, kiállítások szervezése	3,8
Személyes kapcsolatok kialakítása a helyi diákokkal	1,8
Egyéb	0

A megvalósítás során a következő **szakembereket vonják be** a munkába:

A választható válaszok	Az említések %-ban
Természetvédelmi szakember	56,3
Erdész	55,7
Helyi mester, kézműves	54,2
Környezetvédelmi szakember	36,2
Madarász	27,3
Vadász	25,2
Helyi pedagógus	23,2
Nemzeti parki oktatásszervező	22,7
Helyi történész	15,7
Helyi gazdálkodó	12,3
Más helyi szakember	7,3
Lelkész	5,8
Senkit	4,3

Arra a kérdésünkre, hogy „Milyen írott tananyagokat használnak az erdei iskolában?” a tanárok gyakorlatilag azt válaszolták: a gyerekek által írottakat. Az, hogy a tanárok 78%-a jelölte meg legfontosabb írott tananyagként *a diákok által írott jegyzetfüzetet, naplót* azt mutatja, hogy nagyon kevés megfelelő munkafüzet és egyéb segédanyag áll jelenleg a pedagógusok rendelkezésére ezekhez a programokhoz.

A taneszköz-jegyzékben szereplő tankönyvet, munkafüzetet a válaszolók csupán 23%-a tud használni, és 20-20%-ban jelenik meg *az iskola ill. a szolgáltató által összeállított taneszköz*. A választható lehetőségek között volt még *a tanulók által továbbfejleszthető kapcsoskönyv*, mint taneszköz, ilyet a pedagógusok 6%-a használ.

A gyerekek erdei iskolai tevékenységének értékelése legtöbbször *próbarendszerrel, vetélkedővel* történik. Jelentős még a *közös értékelés osztály, illetve csoport szinten*.

Ahogy korábban kiderült, a válaszolók 7%-a jelezte, hogy tantárgyi keretek között tervezik a gyerekek foglalkoztatását az erdei iskolában és kb. 10%-ban jelentek meg a tanóra típusú foglalkozások. Feltételezhetjük, hogy a hasonló arányt mutató, *érdemjegyekkel történő értékelés* ezekben az esetekben fordul elő.

Az értékelés módjára vonatkozó eredményeket az alábbi táblázat foglalja össze:

A választható válaszok	Az említések %-ban
Próbarendszerrel, vetélkedővel értékeljük a teljesítményt	74,7
Közösen értékel az osztály	46,2
Az együtt dolgozó csoportok véleményezik tagjaikat	38,7
A tanulók saját maguk értékelik teljesítményüket	28,2
A pedagógus minden tanulót szövegesen értékel	17,3
A pedagógus tantárgyi érdemjegyekkel értékel	7,8
Más módon	5,9

AZ ERDEI ISKOLÁZÁS HATÁSA

A pedagógusok 1 (nagyon jó)-4 (rossz) skálán 1,28-ra értékelték az erdei iskolázás hatását a tanulókra, tehát döntő többségük szerint ez a tevékenységi forma *jó hatással van a gyerekekre*.

Arra a kérdésre, hogy „**Milyen hozadéka van az erdei iskolának az intézmény munkájában?**” a következő válaszokat kaptuk:

A VÁLASZTHATÓ VÁLASZOK	Az említések %-ban
Javultak a diákok egymáshoz fűződő kapcsolatai	74,7
Javult az iskola megítélése a településen	74,7
Gyermek-közeli vált pedagógiai gyakorlatunk	64,1
Szélesedett a pedagógusok módszertani készlete	58,7
Jobban tudnak a diákok együttműködni	58,7
Előnyösen változott a diákok tanulás iránti motivációja	52,8
Javultak a tantestületen belül a közösségi kapcsolatok	24,6
Javult a szülők és az iskola kapcsolata	22,5
Eredményesebbé vált a pedagógusok szervező készsége	20,0
A fenntartó elismerte munkánkat	14,8
Előnyösen változtak pedagógiai alapelveink	12,7
Gazdagodott az iskola értékelési rendszere	10,9
Más előny	2,3
Semmilyen	0,5

Ellenpróbaként, a *hátrányok között* a következőket jelölték meg a válaszadók:

A választható válaszok	Az említések %-ban
Semmilyen	62,5
Helyettesítési problémákat okozott	18,9
Megterhelte a költségvetést	14,8
Emberi konfliktusokat okozott	2,8
Szakmai nézeteltéréseket okozott	1,3
Más probléma	0,4

Az erdei iskolázás támogatottsága

Az erdei iskolázás elvi támogatottsága igen magasnak mutatkozik a legfontosabb szereplők körében. A válaszadók véleményét *1-től (egyáltalán nem támogatják) 5-ig (nagyon támogatják) terjedő skálán* kérdeztük.

Az erdei iskolázás „támogatottsága” a pedagógusok szerint a diákok körében a legerősebb (4,64), de ami érdekesebb, az intézményvezetők részéről is szinte ugyan ennyi (4,61). Utánuk a szülők következnek (4,12), és csak utánuk a tantestület (4,06).

Az erdei iskolázás támogatottsága a pedagógusok szerint a fenntartók részéről a legalacsonyabb (3,42), ami egyrészt érthető, hiszen „ők állják a ceppet” – másrészt viszont érdekes, hogy a szülőket, akik általában a források másik részét biztosítják, ugyanez nem kedvetlenül el. Sokat segíthet a fenntartók meggyőzésében az, ha - a szülőkhöz hasonlóan - konkrét eredményeit, hatását látják annak, hogy az általuk fenntartott intézmények erdei iskolázni viszik tanulóikat. Ennek érdekében érdemes lenne mind sűrűbben szembesíteni őket az erdei iskolázás fent említett hozadékaival.

Az erdei iskolázás jövője

A kérdőív végén néhány pontban arra kérdeztünk rá, hogyan látják a válaszadók az erdei iskolázás jövőjét.

A pedagógusok 99%-a *fontosnak, vagy nagyon fontosnak* tartja, hogy **minél több diák minél több iskolában részt vegyen** erdei iskola programokon.

A válaszadók intézményeinek **hosszú távú terveiben** 49% esetében *hangsúlyos szerepe van* az erdei iskolázásnak, 50% esetében pedig szintén *számolnak vele*. Csupán 1% jelezte, hogy *nincs szerepe* az iskola jövőjében az erdei iskolázásnak.

Ha a kérdőívet kitöltőknek igaza lesz, **öt év múlva** az intézmények 96%-ban *szerveznek még* erdei iskola programokat.

Az intézményvezetők válaszai

A kérdőívet 67 intézményvezető töltötte ki. Átlagéletkoruk 49 év, 64%-uk nő, 36%-uk férfi.

Az iskola nevét és címét mind a 67 válaszoló megadta.

Az alábbi értékelésben dőlt betűvel jeleztük azokat a szövegrészeket, melyek a kérdőívben felajánlott válaszlehetőségekre utalnak.

A jelentésben a százalékos eredmények kerekített értékeivel dolgoztunk.

A VÁLASZOKBAN SZEREPLŐ ISKOLÁKRÓL

Az iskolák 91%-ban önkormányzati, vagy állami fenntartásúak, 4,5% egyházi és 4,5% egyéb fenntartású.

51%-uk községi iskola. A városoki iskolák közül a fővárosiak aránya 11%, megyeszékhelyeken 18%, egyéb városokban pedig 20%-uk működik.

Az 1-8 évfolyamok mindegyike legalább 90%-os arányban van jelen a válaszoló intézmények között.

Az átlagos tanulólétszám 294 fő, igen nagy, 227-es szórással.

A KÖRNYEZETI NEVELÉSRŐL ÉS AZ ERDEI ISKOLÁZÁSRÓL

Az igazgatók szerint saját intézményükben a mindennapi tevékenységek során 57% esetében *hangsúlyos, de nem kiemelkedő*, 36 % esetében pedig *nagyon hangsúlyos szerepet kap a környezeti nevelés*. A többi iskolában *csak a tantervi követelményeknek megfelelő mértékben* van jelen ez a tartalmi terület.

Ez az eredmény szinte pontosan megfelel a pedagógusok által leírtaknak, itt néhány százalékkal „gyengébb” az állítás.

Az iskolavezetők 97%-a fontosnak tartja, hogy az iskola tanulói erdei iskola programokon vehessenek részt.

AZ ERDEI ISKOLA PROGRAMOK SZERVEZÉSÉRŐL

A válaszolók által képviselt iskolák 69%-ban már szerveztek erdei iskola programot a diákoknak.

A gyerekek részvételének támogatására az iskolák kb. 69%-a már pályázott, 54% jelezte, hogy már volt, hogy nyertek ezeken a pályázatokon, 27% pedig azt, hogy volt, hogy pályáztak, de nem nyertek. 31% volt, aki még egyáltalán nem pályázott, olyan viszont egy sem, aki ne tudott volna a pályázati lehetőségről.

Az igazgatók 88%-a állította, hogy a legközelebbi lehetőség alkalmával pályázni fognak a gyerekek részvételének támogatására. Arra a kérdésre, hogy mely évfolyammal-évfolyamokkal pályáznának leggyakrabban az 5-8. évfolyamot jelölték meg (12%). 8% a 6. évfolyamot vinné leginkább, ez után a teljes 1-8. évfolyam ill. a 7-8. évfolyamok említési gyakorisága a legmagasabb, majd az 1-4. évfolyam és a 3-4., 5-6. évfolyam párosok következnek.

A következőkben már csak az erdei iskolát szervező iskolák vezetői (46 db) által adott válaszokat elemezzük.

TECHNIKAI INFORMÁCIÓK

Ezekben az iskolákban jellemzően 1-8. évfolyamokon ill. az 5-8. évfolyamokon szervezik az erdei iskola programokat. Jelentős még az 1-4. évfolyamok és a 6. osztály említésének gyakorisága.

Az iskolák átlagosan 4,35 napra viszik erdei iskolába diákjaikat, tehát elmondhatjuk, hogy a 3 napos programok száma elenyésző lehet. A programok 98%-a bentlakásos.

Az iskolák jelenlegi tanulóiból eddig átlagosan 134 fő vett már részt legalább egyszer erdei iskola programon. Ez a mintára jellemző 294 fős átlag tanulólétszámnak valamivel kevesebb, mint a fele.

A PROGRAMOK SZAKMAI MEGALAPOZOTTSÁGA

A programok tervezése

A válaszadók szerint a **programok megtervezése során** legtöbbször **együttműködnek** a szülőkkel (71%), külső szakmai szolgáltatóval (66%) és a diákokkal (62%-os említettség). Ritkább eset, hogy együttműködés alakul ki a területileg illetékes környezetvédelmi, természetvédelmi szakhatósággal (39%), civil szervezetekkel (21%) ill. a fenntartóval (18%). Legritkábban a helyszínért felelős önkormányzatot jelölték meg válaszként az igazgatók (16%).

Kapcsolat a szolgáltatóval

A következő kérdésben arra voltunk kíváncsiak, hogy jellemző módon **milyen típusú együttműködés alakul ki az iskolák és az erdei iskola szolgáltatók között** a programok megvalósítása során. Arra a kérdésre, hogy a felsorolt válaszlehetőségek közül **melyik a legjellemzőbb** az adott iskolában a következő százalékos megoszlást kaptuk:

Választható válaszok	Az említések %-ban
Az iskola a saját szakmai és szabadidős programjait valósítja meg az erdei iskolában	47,7
az iskola külső szolgáltatóval közösen alakítja ki és vezeti a szakmai programot és a szabadidős programokat is	36,4
Az iskola többnyire külső szolgáltató által kidolgozott és levezetett szakmai programot veszi igénybe, a szabadidős programokat maga biztosítja	13,6
Az iskola többnyire saját szakmai programját valósítja meg, a szabadidős programokat külső szolgáltatótól rendeli	2,3
többnyire mind a szakmai, mind a szabadidős programokat külső szolgáltatótól rendeli az iskola, a pedagógusok csak kísérőként vannak jelen	0

Az igazgatók közel fele szerint tehát az iskola saját maga oldja meg a teljes programot.

A pedagógusok véleményével egybecsengően a vezetők egy része azt állítja, hogy jellemző módon a szolgáltatóval közösen alakítják ki a programot (pedagógusok 32%, vezetők 36%). Nem egyeznek a vélemények abban a tekintetben, hogy milyen gyakori a szolgáltató által kidolgozott program teljes átvétele (pedagógusok 37%, igazgatók 14%).

Az erdei iskola program után az iskolák leggyakrabban úgy tartják a kapcsolatot a szolgáltatóval, hogy az prospektusokat, tájékoztatókat küld a programjairól az intézmények számára (66%). Sokkal ritkább ennél az iskola aktivitása: „meghívjuk a szolgáltatót előadást,

foglalkozást, tanórát tartani (16%) és „kollégáink/diákjaink részt vesznek a szolgáltató egyéb programjain „ (12%).

Örvendetes viszont, hogy a vezetőknek csak 9%-a számol be arról hogy egyáltalán nem tartják a kapcsolatot a szolgáltatóval a program után.

A pedagógusok felkészültsége

Az igazgatók válaszai alapján az önképzés a leggyakoribb módja annak, hogy egy pedagógus tapasztalatot szerezzen az erdei iskolázás terén (71%). Kiemelkedő még az erdei iskola témában továbbképzésen részt vettek említése (66%).

A következő táblázat bemutatja az összes válasz százalékos arányait arra a kérdésre, hogy „Milyen szakértelemmel rendelkeznek az erdei iskolát szervező pedagógusok?”

Felkínált válaszlehetőségek	Az említések %-ban
Önképzésen tapasztalatot szerzett pedagógus	71,0
Erdei iskola témában továbbképzett pedagógus	66,4
Erdei iskola gyakorlati felkészítésben részt vett pedagógus	34,3
Nem erdei iskolai, de más terepi oktatásban részesült pedagógus	25,14
Szakképzett környezeti nevelő	13,6
Még nem rendelkeznek erdei iskolai tapasztalattal, nem vett rész ez irányú továbbképzésen	11,5
Egyéb	6,9

A programok szervezésében első ízben részt vevő pedagógusok az alábbi módon készülnek fel feladataikra:

Felkínált válaszlehetőségek	Az említések %-ban
Kezdő pedagógus mindig tapasztalt kollégával együtt vesz részt a programban	75,0
A pedagógus továbbképzésen vesz részt	26,9
Nincs kialakult rendszere a felkészülésnek	24,9
Erdei iskola szolgáltató segít neki	22,8
Hospitálnak tapasztalt kollégánál erdei iskolában	18,2
Szakmai szervezet segítségét veszi igénybe	9,2
Önálló erdei iskolai munkaközösség segíti őket	4,6

AZ ERDEI ISKOLÁZÁSNAK AZ INTÉZMÉNY ÉLETÉBE VALÓ BEÁGYAZOTTSÁGA

Az erdei iskola programok szervezéséről legtöbb esetben a nevelőtestület dönt (35%). A vezetők közel harmada jelezte, hogy nem ad hoc módon, hanem a korábban kialakított, az iskola életét szabályozó dokumentumokban foglaltak szerint szervezik évről-évre a programokat. 14-14%-ban az igazgató illetve az osztályfőnökök döntési kompetenciája jelenik meg a válaszokban.

Az esetek közel 90%-ban valamilyen formában szerepel az erdei iskolázás a pedagógiai programban ill. helyi tantervben. Ezt mutatja be a következő táblázat:

Felkínált válaszlehetőségek	Az említések %-ban
A pedagógiai programban igen, de a helyi tantervben nem szerepel	44,2
A pedagógiai programban és <i>kötelező foglalkozásként</i> a helyi tantervben is szerepel	27,9
Tanórán kívüli tevékenységként szerepel	16,3
Nem szerepel benne, attól függetlenül szervezzük	11,6
Csak az egyes tantárgyak helyi tantervében szerepel	0

Ahol szerepel a pedagógiai programban, ott a következő „címszavak” alatt jelenik meg az erdei iskolázás:

Felkínált válaszlehetőségek	Az említések %-ban
Közösségfejlesztés	52,9
Nevelési célok, feladatok	41,2
Személyiségfejlesztés	41,2
Egyéb	29,7
Szülő, tanuló, iskola, pedagógus együttműködésének formái	18,2
Helyi tanterv	16,3
Alapelvek	11,6
Gyermek- és ifjúságvédelem	6,9
Szociális hátrányok enyhítése	6,9
Magatartási nehézségek leküzdése, beilleszkedés segítése	4,5
Tehetséggondozás	4,5
Tanulási kudarcnak kitett tanulók felzárkóztatása	2,3
Nevelő-oktató munka ellenőrzési, mérési, értékelési rendszere	0

Az erdei iskolának az intézmény pedagógiai munkájába való beágyazottságát mutathatja az is, hogy kísérik az osztályokat a programokra?

Felkínált válaszlehetőségek	Az említések %-ban
Az egyik kísérő mindig az osztálytanító, osztályfőnök	91,5
Egymással együtt dolgozni szerető pedagógusok	52,6
A tanítandó tananyagnak megfelelő szakos tanár	41,2
Napközis nevelő	25,1
Környezeti nevelő, környezettan szakos pedagógus	16,3
Egyéb	13,5
Szabadidő-szervező pedagógus	9,0

AZ ERDEI ISKOLÁZÁS HATÁSA

Az iskolavezetők 1 (nagyon jó) – 4 (rossz) terjedő skálán 1,38-as átlaggal válaszoltak arra a kérdésre, hogy véleményük szerint összességében milyen hatással van az erdei iskolázás a tanulókra.

Az intézmény munkájára nézve a következő hozadéka van a vezetők szerint az erdei iskolázásnak:

Felkínált válaszlehetőségek	Az említések %-ban
Gyermekközelibbé vált pedagógiai gyakorlatunk	66,4
Szélesedett a pedagógusok módszertani készlete	66,4
Javultak a diákok egymáshoz fűződő kapcsolatai	66,4
Javult a szülők és az iskola kapcsolata	43,4
Eredményesebbé vált a pedagógusok szervező készsége	41,2
Jobban tudnak a diákok együttműködni	38,9
Előnyösen változott a diákok tanulás iránti motivációja	36,4
Javult az iskola megítélése a településen	29,7
Javultak a tantestületen belül a közösségi kapcsolatok	27,9
Előnyösen változtak pedagógiai alapelveink	18,2
A fenntartó elismerte munkánkat	16,3
Gazdagodott az iskola értékelési rendszere	11,6
Más előny	4,5
Semmilyen	2,3

A lehetséges hátrányok között a vezetők az alábbiak szerint rangsoroltak:

Felkínált válaszlehetőségek	Az említések %-ban
Semmilyen	59,3
Helyettesítési problémákat okozott	25,1
Megterhelte a költségvetést	18,2
Emberi konfliktusokat okozott	4,5
Szakmai nézeteltéréseket okozott	2,3
Más probléma	2,3

Az erdei iskolázás támogatottsága

Az intézményvezetők meglátása szerint 1-től (egyáltalán nem támogatják) 5-ig (nagyon támogatják) terjedő skálán az egyes, erdei iskolázásban érdekelt csoportok körében az alábbiakban bemutatott támogatással bír az erdei iskolázás:

Csoportok	Átlag
Diákok részéről	4,5
Szülők részéről	4,2
Tantestület részéről	4,1
Fenntartó részéről	3,0

Az erdei iskolázás jövője

Az igazgatók 1 (nagyon fontosnak tartom)- 4 (lényegtelen)-ig terjedő skálán 1,4-es átlaggal válaszoltak arra a kérdésre, hogy véleményük szerint fontos-e, hogy minél több diák minél több iskolában részt vegyen erdei iskola programon?

Az intézmények hosszú távú terveiben 1 (hangsúlyos)- 3 (nincs szerepe) skálán szintén 1,4-es átlaggal szerepel az erdei iskolázás.

Az igazgatók sokkal pesszimistábbak a pedagógusoknál azzal kapcsolatban, hogy öt év múlva iskolájukban szerveznek-e majd erdei iskola programokat? A pedagógusok 96%-a erre a kérdésre igennel válaszolt. Az igazgatók esetében ez az arány csak 54%!

A fenntartókkal készített interjúk eredményei

A kutatás keretében telefonos interjút készítettünk egyes - az iskola-mintában szereplő, önkormányzat által fenntartott - intézmények fenntartójával. Polgármestereket, helyettesüket illetve nagyobb önkormányzatoknál az oktatási osztály vezetőjét kérdeztük. Az alábbi elemzés összesen **20** sikeres **interjú** alapján készült.

Az alacsony elemszám miatt minden esetben a kapott válaszok darabszámát jelöljük.

A megkérdezett fenntartók közül 11-nek van olyan iskolája, amely szervez erdei iskola programot diákjainak.

Azok közül a települések közül, ahol még nem, 3 esetben tervezik, 5 esetben nem tervezik, hogy a jövőben valamelyik intézményben ilyen programok indítását. 1 válaszoló „nem tudja”.

A következőkben már csak a 11 db, „erdei iskolás” önkormányzat képviselői által adott válaszok szerepelnek.

Mit tartanak jónak, fontosnak a fenntartók az erdei iskolázásban?

Ennél a kérdésnél nem ajánlottunk fel válasz-lehetőségeket, tehát az alábbi eredmények a kérdezettek saját gondolatait tükrözik:

	Említések száma
Új természeti helyeket ismernek meg	6
Tantárgyakhoz tanulnak ismereteket	6
Természetbe mennek a gyerekek	5
Saját településüket ismerik meg	1
Javul a közösségi összetartás	1

Milyen negatívumai lehetnek az erdei iskolázásnak a fenntartók szerint?

	Említések száma
Semmilyen	9
Nem tudja	1
Helyettesítési problémákat okozhat	0
Megterheli a költségvetést	0
A közoktatási törvény 114.§- a miatt nehezebb lett a finanszírozás	0

A megkérdezettek közül 11 válaszolóból személy szerint mindenki támogatja, hogy az iskolák ilyen programokat szervezzenek diákjaiknak.

Hallottak-e a 2003-ban elindult Erdei Iskola Programról?

11-ből 9-en hallottak. Akik hallottak róla, a következő információkat tudták felidézni:

	Említések száma:
Pályázatokat írnak ki	3
Támogatják a gyerekek részvételét	2
Minisztériumok indították	1
Prospektusokat látott	1
Egyéb:	2

Honnan szerzik a fenntartók az információkat az erdei iskolázásról? (Itt felajánlottuk az alábbi lehetőségeket.)

	Említések száma
Szakmai lapok	8
Kollégái számolnak be	8
Internetes honlapok	7
Képzés, továbbképzés	6
Szakmai kiadványok	5
Az Erdei Iskola Program 2004 tavaszán szétküldött Tájékoztató füzet	5
Szolgáltatók prospektusai, honlapjai	5
Egyéb forrás	4
KöNKomP honlapja	3
KöNkomp kiadvány	3
Szakmai rendezvények	3

Hogyan oldják meg a programok finanszírozását? Van –e erre valamilyen jó gyakorlat az önkormányzatnál? (Itt felajánlottuk az alábbi lehetőségeket.)

	Említések száma
Pályázati támogatások	9
Intézmény saját költségvetése	7
Szülői befizetések	7
Szponzori támogatások	4
Más finanszírozási gyakorlat	4
Fenntartó külön erre a célra megítélt támogatása	2

Van-e információjuk arról, milyen erdei iskola szolgáltatások vannak a település közelében?

Igen:	4
Viszonylag sok információ:	2
Nem nagyon:	2
Nem:	2

Milyen formában támogatja az önkormányzat az általa fenntartott iskola, iskolák erdei iskolázással kapcsolatos tevékenységeit? (Itt felajánlottuk az alábbi lehetőségeket.)

	Említések száma
A helyi jogi környezet tisztázása, pedagógiai programok felülvizsgálatában nyújtott segítség	10
Diákok részvételét támogatja	9
Segítenek a forrásteremtésben	9
Pedagógusok képzését támogatja	8
Más formában	5
A 2003-ban elindult Erdei Iskola Programot népszerűsíti a településen, az intézményei körében	4
Erdei iskola helyszínt alakít/ott ki	3
Ösztönzi az iskoláit, hogy helyben lévő vállalkozás, szervezet szolgáltatását vegye igénybe	3
Az önkormányzat oktatási felelősei részt vesznek erdei iskola programon	3
Ösztönzi a vállalkozókat, hogy adjanak kedvezményt	2
Együttműködik a szomszédos önkormányzatokkal	1
Nem támogatja	0

Miben és milyen formában kérnek segítséget az Erdei Iskola Programot koordináló szervezetektől? (Itt felajánlottuk az alábbi lehetőségeket.)

	Említések száma
Pályázati források a gyerekek részvételének támogatására	11
Információ – honlapon – rendezvényeken – kiadvány formájában	10
Pedagógus képzések támogatása	9
Több szakmai anyag biztosítása	6
Egyéb	1
Szakértői segítség	0

Látnak-e a fenntartók az erdei iskolázásban, ill. általában a környezeti nevelésben lehetőséget a település fejlesztésére? (Itt felajánlottuk az alábbi lehetőségeket.)

Igen: **9** 2- nem: **2**

Ha igen, mit?

	Említések száma
Jobban vigyáznak a településre a gyerekek	8
Együttműködések alakulnak ki	7
„Megmozdul valami” a településen	6
Egyéb	5
Ha van saját EI hely - olcsóbb magukénak érzik az iskolák	4

Milyen „szektorközi” együttműködések jöttek létre a településen ezen a területen? (Itt felajánlottuk az alábbi lehetőségeket.)

Helyben illetve a saját térségben:

	Említések száma
A területileg illetékes környezetvédelmi, természetvédelmi szakhatósággal	5
A szomszédos, vagy más önkormányzatok oktatási, környezetvédelmi, településfejlesztési felelőseivel	5
Külső szakmai szolgáltatóval, pedagógiai intézetben	4
Civil szervezetekkel	1
Szülőkkel	0
Helyi vállalkozókkal	0

Az erdei iskolázás helyszínén:

	Említések száma
Nincs ilyen, vagy nem tud ilyen együttműködésről	4
Egyéb	2
A helyszínért felelős helyi önkormányzatokkal	0
A területileg illetékes környezetvédelmi, természetvédelmi szakhatósággal	0
Erdei iskola szolgáltatóval	0

Elkészültek-e a környezeti nevelési és egészségnevelési programok?

Igen : **7** többnyire: **3**

Szerepel-e bennük az erdei iskolázás valamilyen formában?

Többnyire igen : **11**
Többnyire nem: **0**
Nem: **0**
Nem tudom: **0**

A diákok válaszai

A kérdőívet **72 iskolából 270 tanuló** küldte vissza. A nemek aránya kb. 60 / 40 százalék a lányok javára.

A válaszolók közel 30%-a hetedikes, 20%-a nyolcadikos és kb. 15-15 %-a negyedikes ill. hatodikos. A többi osztályok részaránya 10% alatti.

Mivel a válaszokat nem az iskolán keresztül vártuk vissza, hanem a családok egyenesen nekünk postázták azokat, így természetes, hogy az évfolyam szerinti megoszlás megegyezik a szülőknél tapasztaltakkal.

A válaszadó gyerekek kétharmada már volt legalább egyszer erdei iskolában, ezek fele (az összes válaszoló 34%-a) többször is.

Az alábbi értékelésben dőlt betűvel jeleztük azokat a szövegrészeket, melyek a kérdőívben felajánlott válasz-lehetőségekre utalnak.

Az értékelésben a százalékos eredmények kerekített értékeivel dolgoztunk.

A DIÁKOK KÖRNYEZETI SZEMLÉLETE

A válaszadók 99%-a szerint *fontos, hogy megismerje a természetet és hogy megvédjük annak értékeit. 93% szereti azokat a tárgyakat, melyek a környezettel, természettel foglalkoznak. Szintén 93% szerint fontos, hogy megismerje a természet és a társadalom kapcsolatait, azt, hogy milyen hatással van az ember a természetre?* (Itt a „nem” választ senki nem jelölte meg, és csak 7% jelezte, hogy „nem tudja”.)

Arra a kérdésre, hogy *„Ha volna lehetőség arra, hogy osztályoddal 3-5 napra elmenjeteK olyan bentlakásos programra, ahol megismerhetitek a környező településeket, az ottani emberek életét és a természeti környezetet, szívesen elmennél?”* a gyerekek 92%-a igennel, 8%-a nemmel felelt.

Az erdei iskola fogalmának ismerete

A gyerekek az alábbi eredménnyel választottak az előre megadott válaszok közül:

„Többnapos kirándulás iskolaidőben, amikor tanárok és más felnőttek vezetésével önállóan végzünk megfigyeléseket, kísérleteket a természetben, településeken vagy, múzeumban”	85,6%
„Nem tudom”	4,8%
„Egynapos kirándulás az erdőbe, a természetbe”	2,6%
Egyéb	4,4%

A DIÁKOK RÉSZVÉTELE AZ ERDEI ISKOLA PROGRAMOK ELŐKÉSZÍTÉSÉBEN

Az előkészítő munkákban az erdei iskolában már részt vett diákok 43%-a vett részt, 57%-uk nem!

A „részvétel” az esetek többségében *egyéni ill. csoportos felkészülést, anyaggyűjtést jelent egy adott témával kapcsolatban*. A részvétel sokszor kimerül abban, hogy *„kikérték a véleményemet a programmal kapcsolatban”*.

TEVÉKENYSÉGEK AZ ERDEI ISKOLA PROGRAMOKON – AHOGY A GYEREKEK LÁTJÁK

A diákok egy előre megadott, 20 tételből álló tevékenység-listából választhatták ki azokat, melyeket az általuk megélt programon tapasztaltak.

A legtöbb említést a következő tevékenységek kaptak:

Megfigyelések, vizsgálatok természeti környezetben	84,2
Játékok	83,2
Különböző dolgok gyűjtése terepen	71,7

A válaszok felében (40-60%) szerepeltek a következők:

Kézműves tevékenységek	60,8
Múzeumok, bemutatótermek megtekintése	56,7
A tanárok által összeállított munkafüzet kitöltése a helyszínen látottak alapján	49,1
Beszélgetés helyi szakemberekkel	46,3
Terepi adatgyűjtések	41,5
Tájékozódási, térképi gyakorlatok	40,4
Előadások meghallgatása, vetítések megtekintése	39,2

Csak a válaszok kevesebb, mint harmadában ill. annál kevesebbszer felmerült válaszok:

Megfigyelések, vizsgálatok ember által alkotott környezetben	31,6
Egyéb fontos tevékenységek	31,0
Művészeti alkotások készítése	28,1
Rendezvények, kiállítások szervezése	18,2
Szakirodalom feldolgozása	11,0
Személyes kapcsolatok kialakítása a helyi diákokkal	11,0
Makett, modell készítése	9,3
Drámamunka	6,5
Ugyanolyan órák voltak, mint az iskolában	5,8
Interjúkészítés adott témában	4,1

HOGY TETSZETT A DIÁKOKNAK A PROGRAM?

Az erdei iskolában részt vett diákok 73%-a szerint *nagyon jó volt*, 25%-uk szerint *jó volt* a program. Csupán 2% jelezte, *hogy nem nagyon tetszett* neki ill. 0,6%, *hogy nagyon rossz volt* az erdei iskolában.

A PROGRAMOK HATÁSA

A résztvevő gyerekek 35%-a jelezte, *hogy van olyan tárgy, amiből javultak a jegyei, vagy jobban érti a tananyagot mióta erdei iskolában volt*. 65%-uk nem tapasztalt ilyen változást.

Úgy tűnik, érzelmi szempontból erősebb hatást gyakorol az erdei iskola a diákokra: 46%-uk jelezte, *hogy van olyan tárgy, amelyet megszeretett az erdei iskolázás kapcsán*, s csak 54% mondta azt, *hogy nem történt változás ebből a szempontból*.

Az „ellenpróba” során a gyerekek 4%-a jelezte, *hogy van olyan tárgy, amit kevésbé szeret az erdei iskola program óta*.

Arra a kérdésre, *hogy „Okozott valami más változást az életviteledben, otthon stb. az, hogy erdei iskolában voltál?”* 41% választott *igen*-nel és 59% *nem*-mel.

S, HA TEHETNÉK, MENNÉNEK-E ÚJRA A GYEREKEK ERDEI ISKOLÁBA?

71%-uk *nagyon szeretne*, 25%-uk *szeretne*, s csupán 5%-uk *nem szeretne* ilyen programokon részt venni a jövőben.

A szülők válaszai

A kitöltött kérdőívet **71 iskolából 272 szülő** küldte vissza. A válaszadók átlagos életkora 38 év. Érdekes, hogy 90 százalékban nők a kitöltők, úgy látszik a kérdőívek kitöltése (vagy a környezeti nevelés) az anyukák „reszortja” családon belül.

A legtöbb válasz hetedikes gyerekek szüleitől érkezett. Kimagasló még a 8, 4 és 6 osztályok aránya (csökkenő sorrendben).

A válaszadó családok **kb. kétharmadában már volt legalább egy gyermek erdei iskolában**. Bár a kutatásba bevont iskolák köre település méret, fenntartó és tanulólétszám szempontjából reprezentatívnak tekinthető, az intézmények által kiválasztott szülők mintája már minden bizonnyal erősen eltolódott az erdei iskolázással közvetlenebb kapcsolatban lévő családok felé, s ezen a körön belül is feltételezhető, hogy az elkötelezettebb családok küldték vissza részünkre a kitöltött kérdőívet.

Az alábbi értékelésben dőlt betűvel jeleztük azokat a szövegrészeket, melyek a kérdőívben felajánlott válasz-lehetőségekre utalnak.

Az értékelésben a százalékos eredmények kerekített értékeivel dolgoztunk.

A válaszolók környezeti szemlélete

Az iskolaválasztás szempontjaira vonatkozó kérdésünkkel fel kívántuk mérni, a válaszadók esetében mennyire volt fontos a *környezeti nevelés megjelenése* a gyermekeik számára választott iskola programjában. Ez a szempont csak a válaszok 18%-ban jelent meg. Itt a legfontosabb szempont a *lakóhelyhez való közelség* (57%) volt. Biztató ugyanakkor, hogy a második leggyakoribb válasz már bizonyos pedagógiai tudatosságot tükröz: a szülők 30%-a olyan iskolát keresett gyermekének, ahol *a hagyományos tanítási módszerek mellett a gyerekekkel együttműködő, gyakorlatias oktatás is folyik*.

Megkérdeztük, a válaszadók *a családban milyen mértékben tartják fontosnak gyermekük, gyermekeik környezet, természet iránti fogékonyságra nevelését?*

A szülők a következők közül választhattak:

- 1- nagymértékben fontos számunkra
- 2- fontosnak tartjuk
- 3- kevésbé fontos számunkra
- 4- lényegtelen

A válaszok átlaga **1,54** lett, szórása **0,52**, tehát a kérdőívet kitöltők számára **fontos, vagy nagyon fontos a környezeti szemlélet megjelenése a családban.**

A FOGALMAK ISMERETÉRŐL

A „*környezeti nevelés*” kifejezésről a szülők 5%-a *nem hallott még*, a többiek többé-kevésbé meg tudták fogalmazni, mit jelent, s kb.60 százalékban vállalkoztak is erre. Ugyan ez az érték a „*fenntarthatóság pedagógiája*” esetében 47% illetve 14%!

Mire nevel a környezeti nevelés, mi a célja a szülők szerint?

Első sorban a környezet *védelmére, megóvására, ápolására, tisztántartására*, másodsorban pedig a környezet *szeretetére*.

Néhányan megemlítették, hogy a környezeti nevelés során a gyerekek elsajátíthatják a *kultúrált életmód* szabályait, megtanulnak a környezetükkel *együtt élni*, azzal *összhangot* teremteni, egyféle *életminőségre* törekedni. Ennek alapja a környezeti nevelés során kialakult *felelősségérzet, odafigyelés, igényesség*, környezetük, annak *szépségeinek megbecsülése* lehet. A környezeti nevelés segít a gyerekeknek a *(természeti és társadalmi) összefüggések meglátásában* és környezetükhöz való *tudatos viszonyulásuk* fejlesztésében, a környezet *fontosságának* megláttatásában is.

A környezeti nevelés segít *gyermekünk jövőjét szebbé-jobbá* tenni.

Ennek legfontosabb eszközét a szülők a természeti és épített *környezet megismerésében* látják, mely része a környezeti nevelésnek. A megismerés módszerei között leggyakrabban a *tapasztalatszerzés, a megfigyelés, a közös problémamegoldás* szerepelnek. Megemlítik a szülők a *példaadás* és az *értékek felmutatásának* fontosságát és azt, hogy a tevékenységeket a *gyerekek aktív részvételével* végzik a környezeti nevelés során. Szempontként megjelenik, hogy a tevékenységek egy részét *új környezetben*, eddig *ismeretlen tájakon* valósítják meg, így *új embereket* ismernek meg a gyerekek.

A környezeti nevelés **helyét** két fő szempontban különböztetik meg a szülők. Egyik részük a gyerekek **saját, közvetlen környezetének** megismerését emeli ki, más részük pedig azt, hogy **távolabbi, eddig ismeretlen** tájakon barangolhatnak. Hangsúlyosabb a **természeti helyszín** a települési környezetnél, s felmerül annak tudatosítása, hogy **része vagyunk a természetnek**.

Végül egy szülői meghatározás a környezeti nevelésről, melyet érdemes szó szerint idézni: „**A létfenntartásunkhoz már nem mindig szükséges állat- és növényvilággal, népszokásokkal foglalkozó ismeretek megtanítása gyermekünknek.**” (Egy egyiskolás kistelepülésen élő szülő, másodikos gyermekkel.) Drámai...

A *fenntarthatóság pedagógiája* fogalmával nagyon kevés szülő találkozott eddig, így nehézséget okozott jelentésének megfogalmazása. Az alább rögzített fogalmak csupán 1-2 kérdőívben jelennek meg.

A fenntarthatóság pedagógiájának célját abban látják, hogy a gyerekek megtanulják **úgy használni a természeti környezetet, hogy ne károsítsák annak értékeit**, így a **mai és a jövő nemzedékek is ki tudják elégíteni szükségleteiket**, biztosítva az **emberiség fennmaradását**. Ehhez a **környezet jelenlegi állapotának fenntartására**, annak **védelmére** nevel a fenntarthatóság pedagógiája. Felkészít az egész életen át tartó tanulásra.

Egy-egy szülő **nevelési-oktatási módszerek összességé**ként, **több tudomány összekapcsolódásaként**, ill. **környezeti nevelési módszerként** határozza meg, valaki pedig úgy gondolja, hogy a fenntarthatóság pedagógiája maga a **környezeti nevelés**.

Úgy tűnik, legtöbben az „*erdei iskola*” kifejezéssel találkozta válaszadók közül. Erről csak a válaszadók 4%-a **nem hallott**, és 74%-uk vállalkozik a **saját értelmezés leírására**. Ez az eredmény meglepő részben azért, mert a „környezeti nevelés” régebben használt fogalom, másrészt mert az erdei iskola önmagában is elég bonyolult, sokrétű értelmezéssel bír. Igaz ugyanakkor, hogy az utóbbi néhány évben talán ez a tevékenységi forma kapta a legtöbb figyelmet a környezeti nevelés terén. A fenti eredmények ennek hatását mutathatják.

Ha egy mondatban kéne leírunk a legjellemzőbb válaszokat azt íránk:

a szülők szerint az erdei iskola egy **„többnapos” „kirándulás”**, melynek során a gyerekek a **„természetben” a „természetről” „tanulnak”**.

Információforrások az erdei iskolázásról

A válaszok alapján a szülők elsősorban *gyermekük iskolájában* hallanak az erdei iskolázásról (61%). A válaszadók közel harmada (30%) *barátoktól, ismerősektől* (is) hallott róla, 25%-uk pedig a *TV-ből, rádióból és a sajtóból* is kapott információkat.

A SZÜLŐK VÉLEMÉNYE AZ ERDEI ISKOLÁZÁSRÓL

A szülői válaszok alapján elmondhatjuk, hogy akár volt már gyermekük erdei iskolában, akár nem, mindenképpen *helyesnek tartják, hogy ha az iskola lehetőséget nyújt erre.* (A teljes mintában összesen 1% válaszolt nemmel erre a kérdésre.)

A már erdei iskolás tapasztalattal rendelkező szülők 97 %-a szerint van előnye ennek a tevékenységformának, de 24%-uk bizonyos hátrányokat is lát benne.

Az erdei iskolai részvétel után a szülők a következőket tapasztalták:

	Említések százalékban
Gyermekem jobban érdeklődik a természet, a környezet iránt	89,3
Jobban érdeklődik a természetvédelem, környezetvédelem iránt	86,6
Jobb kapcsolatban van osztálytársaival	79,1
A családban azóta rendszeres téma lett a természet, környezet és az ember viszonya	57,1
Gyermekem fogékonyabb, motiváltabb a tanulásra	50,0
Könnyebben megérti azokat a tantárgyakat, melyeket eddig nehezebben tanult	50,0

A szülők részvétele az erdei iskola programok előkészületeiben ill. lebonyolításában

A válaszokból kitűnik, hogy az iskolák közel negyedében *nem is próbálják bevonni* a szülőket a programok szervezésébe, pedig a válaszadóknak csak 1%-a jelezte, hogy ezt *nem tartják szülői feladatnak.* További 6% azért nem segített, mert *nem volt rá lehetősége.*

Konkrét, tevéleges hozzájárulást nagyon kevesen jelöltek meg: az 9 összes válaszadónak csupán 6%-a végzett *szervezési feladatokat*, 4% *kísérőként részt is vett* a programokon, de mindközül csak 0,7% vállalt (kapott) *szakmai feladatot* is a megvalósítás során.

Egy további kérdésre adott válaszokban a szülők egyötöde jelezte, hogy felkérés esetén szívesen venne részt a programok megszervezésében, a válaszolók harmada pedig kísérőként is részt venne azokon. Érdekes, hogy szakmai feladatok ellátására csak kb. 3% vállalkozna.

AZ ERDEI ISKOLÁZÁS KÖLTSÉGEI A CSALÁDBAN

A családok egy-egy erdei iskola programra átlagosan 9427 forintot *fizetnek be az iskolának*. A válaszok 5353 forintos szórást mutattak. Ahhoz, hogy gyermeküket nyugodtan el tudják engedni a szülők ilyen programokra, átlagosan további 4118 forintot fordítanak *egyéb dolgokra* és 2744 forintot *zsebpénzre*.

Az erdei iskola szolgáltatók válaszai

A kérdőívet kb. 200 szolgáltató szervezetnek küldtük ki a szolgáltatói levelezőlistán, elektronikus úton. A kitöltött kérdőívet **34-en** küldték vissza. A válaszok egy részében a szolgáltatók többféle lehetőséget is megjelöltek a szolgáltatásukkal kapcsolatban, így a válaszok összértéke sok esetben több, mint 34.

Egyes válaszokból kitűnik, hogy a válaszadók között **felülreprezentált** az erdei iskolázás iránt **nagyon elkötelezett** szolgáltatók köre, így a válaszokat ezzel a háttér-ismerettel érdemes vizsgálni.

A válaszadóktól azt kértük, hogy csak egy – a leggyakrabban használt - szolgáltatási hellyel kapcsolatban válaszoljanak a kérdésekre, abban az esetben is, ha az adott szervezet több szolgáltatási helyet is üzemeltet.

Az alábbi értékelésben dőlt betűvel jeleztük azokat a szövegrészeket, melyek a kérdőívben felajánlott válaszlehetőségekre utalnak.

ALAPADATOK A SZOLGÁLTATÁSOKRÓL

A válaszokból kiderül, hogy a szolgáltatási helyek többségén (3 kivétellel) a szolgáltató *saját maga biztosítja a szálláslehetőséget*. Nem ilyen egyértelmű a kép *a meleg étkezés biztosításával*. Erre csak 21 szolgáltatónak van lehetősége, 14-en külsős céggel, szerződéssel oldják meg a gyerekek étkeztetését.

Az erdei iskola *programját* 28 esetben maga a szolgáltató biztosítja, 9 esetben pedig szerződéssel oldják meg a szakmai feladatokat.

A válaszokat visszaküldő szolgáltatók esetében egy éven belül átlagosan **35 héten** tudnak erdei iskolás csoportokat fogadni. Egy turnusban átlagosan **65 főt** tudnak foglalkoztatni.

A **csoporthok** – általában – 2 hely esetében az *adott megyéből*, szintén 2 esetben a *régióból* és 30 esetben az *egész országból érkeznek*. A *térségi szintet* egyetlen szolgáltató sem jelölte meg.

A válaszadók bevallása szerint a szolgáltató helyek **infrastruktúrája** 16 esetben teljes mértékben alkalmas arra, hogy a környezetbarát, energiatakarékos építészetet és életmódot ezen keresztül is megismerhessék, megélhessék a gyerekek, 14 esetben *inkább alkalmas*, és csak 4 esetben *inkább nem alkalmas* erre.

Amennyiben hihetünk a válaszadók ítéletében, úgy gondoljuk, ez nagyon jó eredménynek számít.

Az **étkezés** esetében is meglehetősen pozitív a kép. 15 helyen *minden étkezés esetében* gondot fordítanak arra, hogy mintát adjanak a gyerekeknek az egészséges táplálkozáshoz. 10 esetben ezt a *legtöbb étkezésnél* meg tudják oldani, 2 esetben *ritkán*. 3 válaszban azt olvashatjuk, hogy *még nem foglalkoztak ezzel a kérdéssel, de a jövőben tervezik*. Érdekes, hogy a válaszadók közül ketten úgy gondolják, hogy *ez nem az ő feladatuk*.

A bemutatott szolgáltatási helyek **tevékenységi köre** sokrétű. 32-en jelölték meg az *erdei iskoláztatást*, de ezek túlnyomó többsége (29) *turisztikai szálláshelyként* is üzemel. *Nemzeti parki oktatóközponti* feladatokat is ellátnak 3 helyen, *erdészeti oktatóközpontként* is működik szintén 3 szolgáltatási hely. *Könyvezeti nevelés oktatóközpontként* jelöltek meg 8 helyet és 9 esetben még *egyéb szolgáltatásokat* is nyújtanak.

A SZEMÉLYI FELTÉTELEK BIZTOSÍTÁSA

Erdei iskolás tevékenységekre adott helyen átlagosan 2,5 főt foglalkoztatnak *főállásban* a szolgáltatók, ehhez még 1,5 fő *mellékállású* dolgozó munkája biztosított. Állandó megbízással átlagosan 3,5 fő *külsős* foglalkoztatnak a programok során. A *fentiekén kívül* átlagosan még 1,8 fő segít a programok lebonyolításában.

Az átlagosan 65 gyerekkel (kb. 2 vagy 3 osztály) tehát átlag 4 belsős és kb. ugyan annyi külsős, összesen 8 fő foglalkozik 1-1 turnus során.

A gyerekekkel foglalkozó szakemberek csak kb. felének (55%) *van pedagógiai végzettsége*, de *nevelési gyakorlattal* több mint háromnegyedük (78%) rendelkezik.

KAPCSOLAT AZ ISKOLÁKKAL

A szolgáltatók arról számolnak be, hogy a hozzájuk érkező iskolák majd' minden esetben az utazás idejének megtervezésekor, tehát *jóval a program előtt felveszik velük a kapcsolatot*.

A programot szervező pedagógus 8 válasz szerint *minden esetben*, 25 szolgáltató szerint pedig *az esetek többségében kikéri a véleményét szakmai kérdésekben*. Csupán egy válaszadónak volt az a tapasztalata, hogy *soha* nem kéri ki a véleményét.

A programok szakmai előkészítése során általában (27 eset) *mind a két fél kezdeményező*, s csak 6 szolgáltató jelezte, hogy többnyire *ő kezdeményezi az együttműködést*.

A fent jelzett együttműködésnek meg is van az eredménye: a szolgáltatók közül 10-en *minden esetben*, 18-an *legtöbbször* tudják, hogy **hol tart az adott osztály** a különböző tárgyak tantervében, amikor hozzájuk érkeznek. Csak 5-en jelezték, hogy *nem szokták ezt tudni*.

Ahogy a pedagógusoktól és az igazgatóktól, úgy a szolgáltatóktól is megkérdeztük, általában **ki biztosítja a programokat**.

Az alábbi táblázatban megjelenítettük a szolgáltatók ezzel kapcsolatos tapasztalatait, s jeleztük, hogy az igazgatók hogyan látták ugyan ezt a helyzetet. Látható, hogy a szolgáltatók inkább úgy értelmezik a helyzetet, hogy a hozzájuk érkező iskolák többnyire az ő általuk ajánlott programokat veszik igénybe (maguk alakítva a szabadidős tevékenységeket), az iskolavezetők pedig úgy látják, hogy mind a szakmai, mind pedig a szabadidős programokat az iskola biztosítja diákjainak. A szolgáltatók tapasztalatait erősíti meg a pedagógusoktól kapott eredmény, 37%-uk gondolja azt, hogy csoportjaik többnyire a szolgáltatók által biztosított szakmai programon vesznek részt.

Pozitív eredménynek tekinthetjük azt, hogy viszonylag nagy az egyetértés – mindkét célcsoportnál a második helyre került – abban, hogy **sok esetben a teljes programot közösen alakítja iskola és szolgáltató**. Ezt az eredményt a pedagógusok véleménye is megerősítette.

Választható válaszok	Szolgáltató véleménye %	Igazgatók véleménye %
Az iskola többnyire külső szolgáltató által kidolgozott és levezetett szakmai programot veszi igénybe, a szabadidős programokat maga biztosítja	40	14
az iskola külső szolgáltatóval közösen alakítja ki és vezeti a szakmai programot és a szabadidős programokat is	24	36
többnyire mind a szakmai, mind a szabadidős programokat külső szolgáltatótól rendeli az iskola, a pedagógusok csak kísérőként vannak jelen	18	0
Az iskola a saját szakmai és szabadidős programjait valósítja meg az erdei iskolában	9	48
Az iskola többnyire saját szakmai programját valósítja meg, a szabadidős programokat külső szolgáltatótól rendeli	9	2

A program után a szolgáltatók kb. kétharmada továbbra is tartja a kapcsolatot a vendégül látott iskolával. Ezt leggyakrabban *prospektusok, tájékoztatók küldésével* oldják meg, de a szolgáltatók negyedének már abban is lehetett része, hogy a nála járt *diákok elküldték neki az erdei iskolát feldolgozó munkáikat*: képeket, dolgozatokat stb. Az esetek ötödében a szolgáltató a közös programok után különböző *bemutatókat tart* a nála járt iskolákban. Ilyen bemutatókon átlagosan kb. 80 pedagógus vesz részt egy-egy szolgáltatónál évente.

Arra a kérdésre, hogy „Az Ön tapasztalata szerint melyik a 3 leghatékonyabb reklámozási módszer, mellyel el tudja érni az erdei iskola helyszínt kereső tanárokat, iskolákat?” a szolgáltatók a következő táblázatban látható esetszámban jelölték meg a válaszokat:

Személyes kapcsolatok	29
Szakmai rendezvények, találkozók	16
Internet: KöNKOmp honlapja	15
Internet, más honlapok: ...	13
Szakmai kiadványok	10
Szakmai folyóiratok	7
Napilapok	2
Elektronikus média (tv, rádió)	1
Más	12

Látható, hogy az erdei iskola „üzlet” szervezésében első sorban a *személyes kapcsolatok* játszanak szerepet. A kutatás során a pedagógusok is arról számoltak be, hogy erdei iskolázással, szolgáltatásokkal kapcsolatos legfontosabb információs forrásaik a kollégáik, tehát azt mondhatjuk, **erdei iskola szolgáltatást ma Magyarországon a pozitív tapasztalatot szerzett pedagógus hirdet a leghatékonyabban**. E mellett *a szakmai*

rendezvények és az Internetes jelenlét kap még nagyobb hangsúlyt. Utóbbi azért feltűnő, mert a pedagógusok válaszaiból az tűnik ki, hogy szinte egyáltalán nem használják az Internetet erdei iskolázással kapcsolatos információk megszerzésére.

A SZOLGÁLTATÁS FEJLESZTÉSE

A szolgáltatók döntő többségénél az elmúlt **egy évben történt valamilyen fejlesztés** a szolgáltatás színvonalának emelése érdekében. Az alábbi táblázatban felsorolt tevékenységek közül 5 esetben *szakmai programok fejlesztéséhez*, 3 esetben *építéshez, felújításhoz*, 1 esetben pedig a *szakemberek képzéséhez* kaptak **anyagi segítséget az Erdi Iskola Programból**.

Építés, felújítás	24
Szakmai programok fejlesztése	22
Eszközbekzerzés	21
Szakemberek fejlesztése, képzése	16
Marketing, PR munka	15
Egyéb fejlesztés	2

A **szolgáltatók jövőképe**re vonatkozó kérdésünkre adott válaszok (is) azt mutatják, hogy a kérdőívet kitöltők erősen (az átlagosnál talán jobban) kötődnek az erdei iskolázáshoz. 34-ből 29-en azt gondolják, 5 év múlva is lesz erdei iskola szolgáltatásuk, mely *a mai viszonyokhoz képest fejlettebb színvonalon, szélesebb szolgáltatásokkal fog működni*. Ketten a *maihoz hasonló színvonalú* szolgáltatást nyújtanak majd, ketten pedig *még nem tudják*, hogy alakul a jövő.